

Uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 3 kwietnia 2007 r., III CZP 137/06

Prezes SN Tadeusz Ereciński (przewodniczący)

Sędzia SN Jacek Gudowski

Sędzia SN Antoni Górski

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sędzia SN Marek Sychowicz

Sędzia SN Lech Walentynowicz (sprawozdawca)

Sędzia SN Tadeusz Wiśniewski

Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 3 kwietnia 2007 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, po rozstrzygnięciu zagadnienia prawnego przedstawionego przez Rzecznika Praw Obywatelskich we wniosku z dnia 3 listopada 2006 r.:

"Czy sąd drugiej instancji, który oddał apelację od orzeczenia sądu pierwszej instancji, jest sądem orzekającym co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c., a zatem – czy jest on właściwy do rozpoznania skargi o wznowienie postępowania opartej na podstawach innych niż określone w art. 401 oraz art. 401¹ k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Sąd drugiej instancji, który oddalił apelację, jest sądem orzekającym ostatnio co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c., właściwym do wznowienia postępowania na podstawach określonych w art. 403 k.p.c.

Uzasadnienie

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł – na podstawie art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) w związku z art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147) – o rozstrzygnięcie

przedstawionego zagadnienia prawnego, wskazując na występujące w judykaturze i doktrynie rozbieżności interpretacyjne.

Rzecznik podkreślił, że sformułowanie „sąd, który ostatecznie orzekł co do istoty sprawy” już pod rządami art. 447 zdanie drugie kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. (jedn. tekst: Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm. – dalej: „d.k.p.c.”) budziło wątpliwości, które zaktualizowały się po przywróceniu trójinstancyjnego modelu postępowania cywilnego w 1996 r., ponieważ art. 405 k.p.c. w sposób wierny powtórzył treść art. 447 d.k.p.c. Na tym tle zarysowały się w orzecznictwie i doktrynie dwa odmienne poglądy. Według jednego, orzeczenie oddalające apelację ma charakter orzeczenia co do istoty sprawy (art. 405 zdanie drugie k.p.c.), dlatego właściwym do wznowienia postępowania z przyczyn restytucyjnych jest w omawianej sytuacji sąd drugiej instancji. Wyróżnikiem drugiego poglądu jest natomiast zaliczenie do orzeczeń co do istoty sprawy tylko orzeczeń reformatoryjnych sądu drugiej instancji (art. 386 § 1 k.p.c.).

Wskazana rozbieżność interpretacyjna niekorzystnie wpływa – zdaniem Rzecznika – na realizację prawa do rozpoznania skargi o wznowienie postępowania bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji), ponieważ stwarza niepewność w sferze właściwości organu orzekającego, składu sądu i rodzaju środków odwoławczych. Wymaga zatem interwencji judykacyjnej Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie prawne dotyczy określenia sądu właściwego przy restytucyjnych podstawach wznowienia (art. 405 zdanie drugie k.p.c.), w sytuacji gdy postępowanie odwoławcze zostało zakończone prawomocnym orzeczeniem oddalającym apelację. Przepis ten oraz art. 447 d.k.p.c. mają identyczną treść, dlatego przy wykładni sformułowania „sąd, który ostatecznie orzekł co do istoty sprawy” przydatne są wskazania judykatury z okresu międzywojennego. Najbardziej wszechstronne i miarodajne stanowisko zostało przedstawione w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1935 r., C.III. 270/35 (Zb.Urz. 1935, poz. 500), stwierdzającej, że do wznowienia postępowania z przyczyn restytucyjnych właściwy jest sąd pierwszej instancji, jeżeli sprawa została ukończona prawomocnym wyrokiem tego sądu, a sąd drugiej instancji, jeżeli sprawa została ukończona w drugiej instancji wyrokiem merytorycznym, który albo nie został zaskarżony, albo został zaskarżony, lecz skarga kasacyjna została odrzucona albo oddalona oraz

Sąd Najwyższy, jeżeli wydał wyrok merytoryczny na podstawie art. 439 d.k.p.c. Za orzeczenia co do istoty sprawy Sąd Najwyższy uznał rozstrzygnięcia merytoryczne orzekające o żądaniu pozwu, a więc wyroki sądu pierwszej instancji uwzględniające lub oddalające powództwo, wyroki sądu drugiej instancji zmieniające wyroki pierwszoinstancyjne lub zatwierdzające je (zatwierdzenie wyroku było równoznaczne z oddaleniem apelacji) oraz wyroki reformatoryjne Sądu Najwyższego. Takiego charakteru nie mają natomiast wyroki uchylające zaskarżone orzeczenie i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania, ponieważ odraczają tylko zbadanie istoty sprawy. Także wyrok oddalający skargę kasacyjną nie orzeka o istocie sporu, gdyż jest wyłącznie następstwem określonej oceny podniesionych zarzutów kasacyjnych.

Istotne zmiany ustrojowe wprowadziła ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania dwuinstancyjnego w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 38, poz. 349 ze zm.), wprowadzając system postępowania dwuinstancyjnego, z rewizją w miejsce apelacji i kasacji. Wpłynęło to na wykładnię dotyczącą właściwości sądu w sprawach o wznowienie postępowania.

W uchwale z dnia 16 grudnia 1954 r., 2 CO 61/54 (OSN 1957, nr 1, poz. 3) Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli sąd rewizyjny rewizję oddalił, do wznowienia postępowania na innej podstawie niż z przyczyn nieważności jest właściwy sąd pierwszej instancji także wtedy, gdy sąd rewizyjny przeprowadził dowody na podstawie art. 18 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 38, poz. 349) w brzmieniu określonym ustawą z dnia 29 grudnia 1951 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych i prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1952 r. Nr 1, poz. 5). Podobne stanowisko zostało wyrażone w orzeczeniu z dnia 6 listopada 1953 r., II C1293/53, oraz w orzeczeniu z dnia 19 listopada 1957 r., I CZ 198/57 ("Nowe Prawo" 1958, nr 7-8, poz. 185). Wykładnia ta była następstwem określenia rewizji jako środka odwoławczego służącego kontroli zasadności i legalności orzeczeń sądu pierwszej instancji, z wyjątkiem sytuacji, w której sąd rewizyjny wyjątkowo mógł orzekać reformatoryjnie. W tym ujęciu, orzeczeniem co do istoty sprawy mógł być tylko wyrok zmieniający sądu drugiej instancji. Sąd Najwyższy odwołał się również do obowiązującej w procesie cywilnym zasady dwuinstancyjności, przemawiającej za przyjęciem – jako zasady – właściwości sądu pierwszej instancji w sprawach o wznowienie postępowania.

Po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego z dnia 17 maja 1964 r. postępowanie o wznowienie zostało uproszczone ponieważ art. 405 k.p.c. stanowił, że do wznowienia postępowania właściwy jest sąd, który wydał zaskarżony wyrok, a gdy zaskarżono wyroki sądów różnych instancji – sąd instancji wyższej. Powstały jednak wątpliwości co do właściwości sądu ze względu na zakres zaskarżenia, które wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 stycznia 1967 r., mającej moc zasady prawnej, III CZP 87/66 (OSNC 1967, nr 7-8, poz. 117). Wskazał, że jeżeli skargę o wznowienie postępowania wnosi strona, której rewizja została uprzednio oddalona, właściwym do rozstrzygnięcia o wznowienie jest sąd rewizyjny, chyba że skarga o wznowienie oparta jest na podstawach przewidzianych w art. 401 albo w art. 403 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c., odnoszących się wyłącznie do postępowania przed sądem pierwszej instancji.

Znaczenie tej uchwały polegało na sprecyzowaniu przesłanek decydujących o zaskarżeniu konkretnego orzeczenia, z zaznaczeniem relacji między przyczyną wznowienia a jej „umiejscowieniem” w danej instancji. Sąd Najwyższy sprzeciwił się w szczególności potrzebie zaskarżania orzeczenia wyższego rzędu tylko dla usunięcia formalnej jego prawomocności.

Reaktywowanie trójinstancyjnego modelu postępowania cywilnego nastąpiło na podstawie ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.), a art. 405 k.p.c. uzyskał brzmienie odpowiadające treści art. 447 d.k.p.c. Do wznowienia postępowania na innej podstawie niż z przyczyn nieważności (po nowelizacji – też z wyłączeniem podstawy przewidzianej w art. 401¹ k.p.c.) stał się sąd, który ostatecznie orzekł co do istoty sprawy. Tak określona właściwość sądu w postępowaniu o wznowienie stała się przedmiotem rozbieżnych wypowiedzi w judykaturze i doktrynie, zasygnalizowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

W orzecznictwie ukształtował się m.in. pogląd, że oddalenie apelacji przez sąd drugiej instancji nie stanowi orzeczenia co do istoty sprawy, a jest nim wyłącznie orzeczenie reformatoryjne (zmieniające) wskazane normatywnie w art. 386 § 1 k.p.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1996 r., I PKN 28/96, OSNAPUS 1997, nr 13, poz. 236 z dnia 11 kwietnia 2000 r., III CKN 172/00,

nie publ., z dnia 26 lipca 2002 r., III AO 18/02, OSNAPUS 2002, nr 21, poz. 1, z 2 lipca 2002 r., I PZ 47/02, OSNPUS 2004, nr 9, poz. 159 i z dnia 9 lipca 2003 r., IV CO 7/03, nie publ.). Również w postanowieniu z dnia 14 stycznia 1999 r., II UKN 417/98 (OSNAPUS 2000, nr 6, poz. 254), Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd drugiej instancji jest właściwy do rozpoznania skargi o wznowienie postępowania z przyczyn restytucyjnych (art. 403 § 2 k.p.c.) jedynie wtedy, gdy zmienił zaskarżony wyrok i orzekł co do istoty sprawy, a nie gdy oddalił środek zaskarżenia. Pogląd ten został podtrzymany w postanowieniu z dnia 17 lipca 2003 r., II UZ 33/03 (nie publ.).

Równocześnie utrwaliło się w judykaturze stanowisko odmienne, uznające, że sąd drugiej instancji oddalający apelację jest sądem orzekającym co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c. Pogląd ten odwoływał się przede wszystkim do zasad systemu apelacyjno-kasacyjnego, w którym sąd drugiej instancji jest zawsze sądem merytorycznym, także wtedy, gdy oddala apelację. Wyrażony został on m.in. w postanowieniach Sądu Najwyższego z 5 marca 2001 r., III CO 17/01 (nie publ.), z dnia 5 czerwca 2001 r., III CO 17/01 (nie publ.), z dnia 22 grudnia 2003 r., III CO 24/03 (nie publ.) i z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CZP 11/04 (OSNC 2004, nr 12, poz. 206) oraz w uchwałach z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124), z dnia 13 stycznia 2005 r., III CZP 77/04 (OSNC 2005, nr 12, poz. 200) i z dnia 2 sierpnia 2006 r., III CZP 46/06 (OSNC 2007, nr 5, poz. 69). Sąd Najwyższy opowiedział się jednocześnie za stanowiskiem, że orzeczenie oddalające apelację jest ostatnim orzeczeniem co do istoty sprawy, jeżeli w wyniku jego zaskarżenia zostanie oddalona kasacja.

W doktrynie trafnie podkreśla się, że właściwość sądu do wznowienia postępowania ma charakter właściwości wyłącznej w tym znaczeniu, że zawsze należy ustalać ją według przepisów o wznowieniu postępowania, a nie według innych przepisów o właściwości sądu w postępowaniu cywilnym. Dla rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego istotne znaczenie ma zatem odpowiedź na pytanie, czy orzeczenie sądu drugiej instancji jest orzeczeniem co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c.

Ustawodawca posługuje się pojęciem „istota sprawy” w różnych sytuacjach procesowych, nadając mu niejednorodne znaczenie, m.in. w art. 25 § 2, art. 105 § 1, art. 202 zdanie pierwsze, art. 221, 386 § 1, art. 386 § 4, art. 398-16, 394 § 1 pkt 9, art. 405 zdanie drugie, art. 412 § 3, art. 518, 519¹, 521 § 1, art. 523, 1105 § 3,

art. 1124 § 1 i art. 1165 § 1 k.p.c. Nie istnieje ustawowa definicja tego pojęcia; sposób jego wykładni zależy od kontekstu, w jakim występuje.

Ze wskazań judykatury wynika, że sąd orzeka co do istoty sprawy (art. 405 zdanie drugie k.p.c.), gdy merytorycznie rozstrzyga o żądaniu strony lub uczestnika postępowania. Nie ma wątpliwości, że sąd pierwszej instancji orzeka co do istoty sprawy, gdy uwzględnia lub oddala powództwo (w całości lub w części). Występują jednak rozbieżności, sygnalizowane wcześniej, przy ocenie charakteru orzeczeń sądu drugiej instancji wydanych w następstwie rozpoznania apelacji. Dla ich wyjaśnienia niezbędne jest odwołanie się do zasad obowiązującego apelacyjno-kasacyjnego systemu środków odwoławczych.

Apelacja – jak podkreśla się w doktrynie – stanowi podstawowy środek odwoławczy, którego celem jest ponowne rozpoznanie sprawy w tych samych granicach, w jakich upoważniony był ją rozpatrzeć sąd pierwszej instancji. Postępowanie apelacyjne ma naprawić błędy stron oraz błędy sądu pierwszej instancji i w tym znaczeniu jest przedłużeniem postępowania pierwszoinstancyjnego, ale można w nim również zbadać ponownie całokształt sprawy, ponad to co zostało ustalone przed sądem niższej instancji. Sąd apelacyjny rozpoznaje więc sprawę merytorycznie i taki charakter mają jego orzeczenia.

O charakterze postępowania apelacyjnego wszechstronnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124), mającej moc zasady prawnej. Stwierdził w szczególności, że sąd drugiej instancji ma obowiązek poczynić własne ustalenia, także na podstawie odmiennie ocenionych ustaleń faktycznych dokonanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, oraz zastosować do nich w sposób autonomiczny przepisy prawa materialnego. Tak wyrażona wypowiedź sądu apelacyjnego, w postaci oddalenia apelacji lub zmiany wyroku sądu pierwszej instancji, ma charakter merytoryczny (co do istoty sprawy).

W judykaturze wyraźnie akcentowano, że sąd drugiej instancji, prowadząc postępowanie wywołane wniesieniem apelacji, rozpoznaje sprawę, nie apelację. Postępowanie apelacyjne stanowi bowiem – mimo kontrolnego charakteru – kontynuację merytorycznego rozpoznania sprawy, a sąd odwoławczy jest przede wszystkim instancją merytoryczną, która rozpoznaje sprawę samodzielnie, bez związania zarzutami apelacyjnymi, z ograniczeniem wynikającym tylko z granic zaskarżenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2000 r., III CKN 812/98,

OSNC 2000, nr 10, poz. 193, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, nr 1, poz. 7).

Wykładnia ta miała istotne znaczenie przy określeniu właściwości sądu w sprawach o wznowienie postępowania z przyczyn restytucyjnych (art. 405 zdanie drugie k.p.c.) i była powoływana na uzasadnienie stanowiska, że orzeczeniem co do istoty sprawy jest nie tylko orzeczenie reformatoryjne sądu drugiej instancji wydane na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. (co do tego nie było kontrowersji), lecz także orzeczenie oddalające apelację (art. 385 k.p.c.). Stanowisko to zostało wyrażone w przytoczonych wcześniej orzeczeniach Sądu Najwyższego, najpełniej w postanowieniu z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CZP 11/04, stwierdzającym, że orzeczenie sądu drugiej instancji jest orzeczeniem co do istoty sprawy (art. 405 zdanie drugie k.p.c.) oraz w uchwale z dnia 13 stycznia 2005 r., III CZP 77/04, stwierdzającej, że sąd drugiej instancji, który oddalił apelację, jest właściwy do wznowienia postępowania na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. Znaczenie tych orzeczeń polega również na tym, że została w nich podjęta przekonywająca polemika z poglądem odmiennym, według którego orzeczeniem sądu drugiej instancji co do istoty sprawy jest wyłącznie orzeczenie reformatoryjne, odwołujące się do wskazania zamieszczonego w art. 386 § 1 k.p.c.

Sąd drugiej instancji oddala apelację, jeżeli jest ona bezzasadna (art. 385 k.p.c.). Takie sformułowanie oznacza jedynie określenie samej formalnej treści orzeczenia (art. 408 § 1 d.k.p.c. przewidywał „zatwierdzenie wyroku”). Z charakteru postępowania apelacyjnego wynika natomiast, że następuje w nim merytoryczne rozpoznanie sprawy, a oddalenie apelacji jest efektem oceny istoty sprawy (art. 378 § 1 k.p.c.). Takie orzeczenie jest nie tylko wynikiem oceny samej apelacji, lecz przede wszystkim efektem rozpoznania meritum sprawy w granicach zaskarżenia, równoznacznym z potwierdzeniem, że sąd apelacyjny rozstrzyga sprawę w taki sam sposób, jak uczynił to sąd pierwszej instancji.

Artykuł 386 § 1 k.p.c. nie daje podstawy do wnioskowania *a contrario*, że orzeczeniem co do istoty sprawy sądu apelacyjnego jest tylko orzeczenie reformatoryjne. Przepis ten określa bowiem tylko sposób rozstrzygnięcia jednego z orzeczeń merytorycznych, statuując zasadę, że uwzględnienie apelacji powinno prowadzić do zakończenia postępowania w drugiej instancji, a uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić tylko w sytuacji określonej w art. 386 § 4 k.p.c. Taką argumentację wspiera też art. 519¹ § 1 k.p.c.,

przewidujący wniesienie skargi kasacyjnej od postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym, w odniesieniu do wskazanych tam spraw. Jest oczywiste, że orzeczeniami „co do istoty sprawy” są wówczas zarówno postanowienia sądu drugiej instancji oddalające apelację, jak i postanowienia zmieniające orzeczenie sądu pierwszej instancji.

Z przedstawionych przyczyn uzasadniony jest więc pogląd, że sąd drugiej instancji, który oddalił apelację, jest sądem orzekającym co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c.

Powyższa konstatacja nie jest jednak wystarczająca do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przedstawionego przez Rzecznika Praw Obywatelskich, nie wyjaśnia bowiem, czy orzeczenie oddalające apelację jest ostatnim orzeczeniem co do istoty sprawy, uzasadniającym właściwość sądu drugiej instancji do wznowienia postępowania na innych podstawach niż określone w art. 401 i 401¹ k.p.c. W orzeczeniu z dnia 26 kwietnia 1935 r., C.III. 270/35, Sąd Najwyższy wskazał, że do wznowienia postępowania z przyczyn restytucyjnych właściwy jest sąd drugiej instancji, jeżeli sprawę zakończył wyrokiem merytorycznym, który albo nie został zaskarżony, albo został zaskarżony, lecz skarga kasacyjna została odrzucona albo oddalona. Nie budzi wątpliwości właściwość sądu apelacyjnego, określona w art. 405 zdanie drugie k.p.c., w razie uprawomocnienia się jego wyroku wskutek niezaskarżenia lub niedojścia do rozpoznania kasacyjnego z przyczyn formalnych (odrzczenia i nieprzyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej albo umorzenia postępowania kasacyjnego). Inna natomiast sytuacja procesowa powstaje w przypadku rozpoznania skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy, który może skargę oddalić (art. 398¹⁴ k.p.c.), uchylić zaskarżone orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.) albo uchylić zaskarżone orzeczenie i orzec co do istoty sprawy (art. 398¹⁶ k.p.c.). Orzeczenie wskazane w art. 398¹⁵ k.p.c. nie jest orzeczeniem co do istoty sprawy, gdyż odracza wydanie takiego orzeczenia i niweczy skutki prawomocności, nie ma zatem znaczenia przy wznowieniu postępowania. Wymagają natomiast oceny skutki wydania innych orzeczeń Sądu Najwyższego.

Skarga kasacyjna oraz wywołane nią postępowanie przed Sądem Najwyższym mają inny charakter niż apelacja oraz postępowanie apelacyjne. Zawsze podkreślano (zob. cyt. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1935 r., C III 270/35), że Sąd Najwyższy nie rozpoznaje sprawy, tylko skargę

kasacyjną w granicach jej zarzutów oraz podstaw i oddała skargę nawet wtedy, gdy sąd drugiej instancji błędnie orzekł co do istoty sprawy, jeżeli strona skarżąca nie wyknęła tego błędu. Rozpoznanie sprawy (istoty sprawy) powinno nastąpić przed sądami powszechnymi obu instancji, w związku z czym skarga kasacyjna spełnia funkcję ściśle kontrolną w płaszczyźnie prawnej, w celu zapewnienia jednolitości interpretacji prawa i jednolitości orzecznictwa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, nr 1, poz. 7). Sąd Najwyższy, który oddała skargę kasacyjną, nie wypowiada się w konsekwencji o istocie sprawy, tylko stwierdza, że zarzuty strony skarżącej okazały się nieuzasadnione i nie zachodzi nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 i art. 398¹⁴ k.p.c.). Jest ponadto związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Z tej przyczyny w judykaturze przeważa pogląd, że oddalenie skargi kasacyjnej nie stanowi orzeczenia co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CZP 11/04, oraz uchwała z dnia 13 stycznia 2005 r., III CZP 77/04). Stanowisko to należy podzielić. Oznacza ono, że sąd drugiej instancji w wypadku oddalenia skargi kasacyjnej od jego orzeczenia jest właściwy do wznowienia postępowania z przyczyn restytucyjnych (art. 405 zdanie drugie k.p.c.).

Pogląd ten znalazł dodatkowe potwierdzenie w warunkach obowiązującego od dnia 6 lutego 2005 r. dwuinstancyjnego systemu postępowania cywilnego, wprowadzonego ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98), w którym skarga kasacyjna stała się nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od wskazanych prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji. Jest niewątpliwe, że w systemie tym Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną, a nie sprawę zakończoną prawomocnie kwestionowanym orzeczeniem.

Artykuł 398¹⁶ k.p.c. stanowi, że jeżeli podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona, a skargi kasacyjnej nie oparto także na podstawie naruszenia przepisów postępowania lub podstawa ta okazała się nieuzasadniona, Sąd Najwyższy może na wniosek skarżącego uchylić zaskarżony wyrok i orzec co do istoty sprawy. Przepis ten jest traktowany w judykaturze jako odstępstwo od obowiązującej w systemie apelacyjno-kasacyjnej zasady, że Sąd

Najwyższy nie orzeka o istocie sprawy, tylko rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach jej podstaw. Za poglądem tym przemawia jednoznacznie wyrażona intencja ustawodawcy podobnie jak w art. 386 § 1 k.p.c. Orzekając wyjątkowo w sposób reformatoryczny Sąd Najwyższy działa w zastępstwie sądu drugiej instancji ze względów pragmatycznych, w celu przyspieszenia postępowania sądowego i zminimalizowania jego kosztów. Konsekwencją tego poglądu jest uznanie, że reformatoryczny wyrok tego Sądu (art. 398¹⁶ k.p.c.) stanowi ostateczne orzeczenie co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c. (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1935 r., C.III. 270/35, z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CZP 11/04 i z dnia 13 stycznia 2005 r., III CZP 77/04).

Wydanie przez Sąd Najwyższy orzeczenia reformatorycznego oznacza jednak, że orzeczenie sądu drugiej instancji w zakresie uwzględniającym skargę kasacyjną zostaje uchylone i przestaje istnieć (art. 398¹⁶ *in fine* k.p.c.), nie może być zatem zakwestionowane – jako nieistniejące – skargą o wznowienie postępowania. Zawsze więc prawomocne orzeczenie sądu drugiej instancji oddalające apelację jest ostatecznym orzeczeniem co do istoty sprawy w rozumieniu art. 405 zdanie drugie k.p.c., uzasadniającym właściwość tego sądu do wznowienia postępowania na podstawach określonych w art. 403 k.p.c.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

